

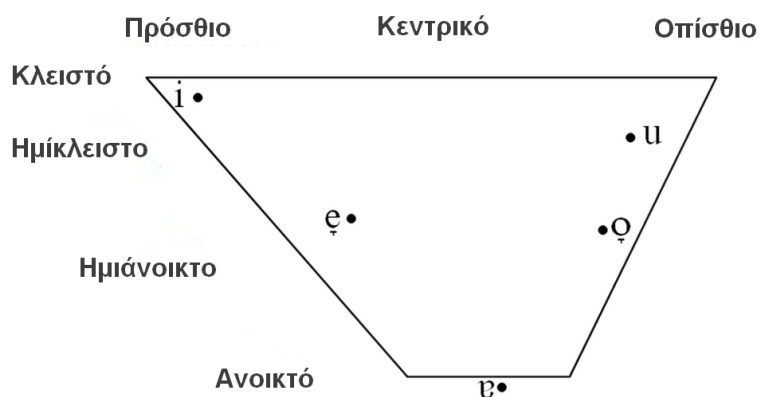
Η παραγωγή των Γαλλικών έρρινων συμφώνων /ɛ̃/ και /ã/ από ομιλητές της Κυπριακής Ελληνικής: παρεμβολές από τη Γ1

ΦΡΥΝΗ ΚΑΚΟΓΙΑΝΝΗ-ΝΤΟΑ¹, ΜΟΝΙΚΕ ΜΟΝΒΙΛΛΕ-ΒΟΥΡΣΤΟΝ²,
ΣΠΥΡΟΣ ΑΡΜΟΣΤΗΣ², ΝΑΤΗΛΙΕ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ¹
Πανεπιστήμιο Κύπρου,¹ Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου²

1. Εισαγωγή

Τα έρρινα φωνήεντα αποτελούν μια πρόκληση στην εκμάθηση της Γαλλικής ως δεύτερης ή ξένης γλώσσας (εφεξής Γ2), καθώς αποτελούν μια τυπολογικά σπάνια κατηγορία φωνηέντων (βλ. για παράδειγμα Maddieson 2009· Lauret 2007) η οποία συντείνει στην περιπλοκότητα του Γαλλικού φωνηεντικού συστήματος (Coupé et al. 2010). Όπως παρατηρούν και οι Detey et al. (2010: 1290), «η εκμάθηση του συστήματος των έρρινων φωνηέντων της Γαλλικής [...] αποτελεί πάντα μια πηγή δυσκολίας» για όσους/όσες μαθαίνουν τη Γαλλική ως Γ2.

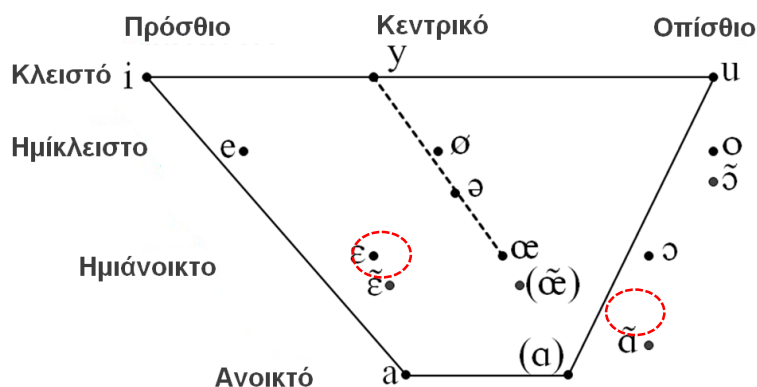
Δεν αποτελεί έτσι έκπληξη το γεγονός ότι και άτομα με μητρική γλώσσα (εφεξής Γ1) την Κυπριακή Ελληνική που μαθαίνουν τη Γαλλική ως Γ2 αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην παραγωγή των έρρινων φωνηέντων. Όπως φαίνεται η Κυπριακή Ελληνική διαθέτει ένα πενταμελές φωνηεντικό σύστημα χωρίς έρρινα φωνήεντα (Εικόνα 1). Από την άλλη, η Γαλλική γλώσσα διαθέτει ένα πολυμελές φωνηεντικό σύστημα, το οποίο περιλαμβάνει τόσο στοματικά, όσο και έρρινα φωνήεντα (βλ. Εικόνα 2).

Εικόνα 1: Τα φωνήεντα της Κυπριακής Ελληνικής.¹

¹ Οι θέσεις των φωνηέντων εντός του φωνηεντικού τραπεζίου του πιο πάνω σχήματος βασίζονται σε τιμές των διαμορφωτών (formants) των φωνηέντων τις οποίες κατέγραψε σε αδημοσίευτη έρευνά του ο τρίτος συγγραφέας του παρόντος άρθρου.

Όπως παρατηρούν εξάλλου οι δύο πρώτες συγγραφείς του παρόντος άρθρου, οι οποίες διδάσκουν τη Γαλλική ως Γ2 στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, οι φοιτητές και φοιτήτριές τους παρουσιάζουν συχνά λάθη παραγωγής των φωνηέντων /ɛ̃/ και /ã/ μπερδεύοντας αρκετές φορές το πρώτο με το δεύτερο.

Εικόνα 2: Τα φωνήεντα της πρότυπης Γαλλικής.² Τα φωνήεντα που ενδιαφέρουν την παρούσα έρευνα παρουσιάζονται κυκλωμένα.

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να διερευνήσει την παραγωγή των Γαλλικών έρρινων φωνηέντων /ɛ̃/ και /ã/ από άτομα με Γ1 την Κυπριακή Ελληνική. Συγκεκριμένα, στόχος είναι να διαπιστωθεί εάν και σε ποιο βαθμό η φωνολογία της Γ1 παρεμβαίνει στην παραγωγή των εν λόγω φωνηέντων, ή εάν στόχος των φοιτητών/τριών είναι η φωνολογία και φωνητική της Γ2.

2. Μεθοδολογία

Για τη μελέτη των ερευνητικών ερωτημάτων ακολουθήθηκε η μεθοδολογία της διαμήκους-διαχρονικής μελέτης (longitudinal study): τα ίδια άτομα χρησιμοποιήθηκαν σε δύο φάσεις με διαφορά τεσσάρων ετών ανάμεσα στη λήψη των δύο δειγμάτων. Από τους συμμετέχοντες και τις συμμετέχουσες ζητήθηκε να διαβάσουν μερικά αποσπάσματα κειμένων γραμμένα στη Γαλλική γλώσσα, τα οποία περιείχαν λέξεις που εμφάνιζαν έναν από τους δύο υπό εξέταση φθόγγους, δηλαδή τα έρρινα φωνήεντα /ɛ̃/ και /ã/.

2.1. Πειραματικό υλικό

Για τους σκοπούς της ηχογράφησης χρησιμοποιήθηκαν τρία μικρά κείμενα (βλ. Παράρτημα 1). Από αυτά τα κείμενα επιλέχθηκαν 16 λέξεις, οι οποίες περιείχαν συνολικά εννέα πραγματώσεις του φωνηέντος /ɛ̃/ και εννέα πραγματώσεις του φωνηέντος /ã/. Οι λέξεις αυτές παρουσιάζονται στον Πίνακα 1 σε ορθογραφική μορφή και φωνητική μεταγραφή. Οι ορθογραφικοί συνδυασμοί που αναπαριστούν τα υπό διερεύνηση φωνήεντα παρουσιάζονται με έντονα γράμματα και με μονή υπογράμμιση εάν αναπαριστούν το φωνήεν /ɛ̃/ ή διπλή υπογράμμιση εάν αναπαριστούν το φωνήεν /ã/.

² Οι θέσεις των φωνηέντων βασίζονται στις τιμές των διαμορφωτών που δίνονται από τον Léon (2005: 83–84) και τον Delvaux (2012: 137–138).

Λέξη	Προφορά	Λέξη	Προφορά	Λέξη	Προφορά	Λέξη	Προφορά
Bien	[bjɛ̃]	scintillant	[sɛ̃'tij]	maintenant	[mɛ̃t(ə)'nɑ̃]	grand	[gʁɑ̃]
bientôt	[bjɛ̃'to]	un	[ɛ̃]	blancs	[blɑ̃]	sans	[sɑ̃s]
Chien	[ʃjɛ̃]	vin	[vɛ̃]	entend	[ɑ̃'tɑ̃]	température	[tɑ̃pɛʁa'tyʁ]
Quinze	[kɛ̃z]	vins	[vɛ̃]	français	[fʁɑ̃'sɛ]	tranquille	[tʁɑ̃'kil]

Πίνακας 1: Οι επιλεγμένες λέξεις σε ορθογραφική μορφή και φωνητική μεταγραφή.

2.2. Συμμετέχοντες/ουσες

Στο πείραμα συμμετείχαν εφτά άτομα: πέντε γυναίκες και δύο άντρες. Όλοι και όλες είχαν ως μητρική τους την Κυπριακή Ελληνική. Κατά το πρώτο στάδιο του πειράματος, το οποίο διεξήχθη το 2012, οι εφτά συμμετέχοντες/ουσες ήταν στο πρώτο έτος των προπτυχιακών τους σπουδών στη Γαλλική φιλολογία. Οι ηλικίες τους κυμαίνονταν από 18 μέχρι 20 ετών. Το επίπεδό τους στη γνώση της Γαλλικής ήταν μεταξύ A2 και B1.

Κατά το δεύτερο στάδιο του πειράματος, το οποίο διεξήχθη το 2016, οι εφτά συμμετέχοντες/ουσες ήταν στο πρώτο έτος των μεταπτυχιακών τους σπουδών (Master 2) στη Γαλλική φιλολογία. Οι ηλικίες τους κυμαίνονταν από 22 μέχρι 24 ετών. Το επίπεδό τους στη γνώση της Γαλλικής ήταν πλέον μεταξύ B2 και C1.

2.3. Τρόπος ανάλυσης

Οι παραγωγές των φωνηέντων /ɛ̃/ και /ɑ̃/ από τους συμμετέχοντες και τις συμμετέχουσες μεταγράφηκαν στο Διεθνές Φωνητικό Αλφάβητο με στενή φωνητική μεταγραφή από τον τρίτο συγγραφέα του παρόντος άρθρου, ο οποίος είναι εκπαιδευμένος φωνητικός και φυσικός ομιλητής της Κυπριακής Ελληνικής. Η μεταγραφή στηρίχθηκε στην αντίληψη των παραγωγών από τον φωνητικό και υποστηρίχθηκε από ταυτόχρονη επισκόπηση της κυματομορφής και του φασματογραφήματος μέσω του προγράμματος ανάλυσης ομιλίας PRAAT (Boersma & Weenink 2017). Οι μεταγραφές επιβεβαιώθηκαν με ανεξάρτητη αντιληπτική αξιολόγηση των λέξεων από τέσσερα άτομα (τις τρεις συγγραφείς του παρόντος άρθρου και έναν επιπλέον αξιολογητή) με μητρική γλώσσα τη Γαλλική και με εκπαίδευση στη φωνητική: δύο από τα άτομα αυτά ήταν μονόγλωσσα στη Γαλλική, ενώ τα άλλα δύο ήταν δίγλωσσα με την Κυπριακή Ελληνική ως επιπλέον μητρική γλώσσα. Σε περίπτωση ασυμφωνίας ανάμεσα στους πέντε αξιολογητές (τον φωνητικό και τους τέσσερις φυσικούς ομιλητές της Γαλλικής) επιλεγόταν η μεταγραφή την οποία αποδεχόταν η πλειοψηφία.

Με βάση τις φωνητικές μεταγραφές, μετρήθηκαν οι πιο κάτω μεταβλητές:

1. η ποιότητα του φωνήεντος-στόχου ως προς τον τόπο, τρόπο άρθρωσης και τη στρογγυλότητα των χειλιών: π.χ., καταγράφηκε εάν το παραχθέν φωνήεν ήταν [ɛ] vs [a] vs [e] vs [ɑ] κ.λπ., για παράδειγμα, [fʁɑ̃'sɛ] vs [fʁɑ̃'sɛ] για τη λέξη «*français*»·
2. η ερρινότητα του φωνήεντος-στόχου: π.χ., εάν παρήχθη έρρινο [ɑ̃] ή στοματικό [a], για παράδειγμα, [fʁɑ̃'sɛ] vs [fʁɑ'sɛ] για τη λέξη «*français*»·
3. η επένθεση έρρινου συμφώνου μετά από το φωνήεν-στόχο: π.χ., [fʁɑ̃'sɛ] vs [fʁɑ̃n'sɛ] / [fʁɑn'sɛ] για τη λέξη «*français*»·
4. η ηχηροποίηση του επόμενου άηχου κλειστού συμφώνου στην περίπτωση που έχει γίνει επένθεση έρρινου συμφώνου: π.χ., [bjɛ̃'to] / [bjɛ̃n'to] vs [bjɛ̃n'do] για τη λέξη «*bientôt*»·
5. ο διπλασιασμός του επόμενου συμφώνου: π.χ., [fʁɑ̃'sɛ] vs [fʁɑ̃'s:ɛ] / [fʁɑ's:ɛ] για τη λέξη «*français*».

Οι παράγοντες με βάση τους οποίους αναλύθηκαν οι πιο πάνω μεταβλητές ήταν οι εξής:

1. το χρονικό στάδιο (2012 vs. 2016)·
2. η θέση στη λέξη (εντός της λέξης vs. στην αρχή της λέξης vs. τέλος της λέξης)
3. η λέξη·
4. ο συμμετέχων / η συμμετέχουσα.

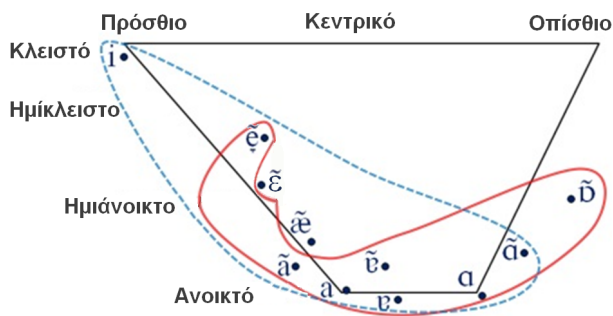
Αναμένεται βελτίωση στην παραγωγή των φωνηέντων-στόχων ανάμεσα στα δύο χρονικά στάδια της έρευνας, αφού τα υποκείμενα της έρευνας στο ενδιάμεσο έχουν προχωρήσει στις σπουδές τους στη Γαλλική φιλολογία. Η θέση εντός της λέξης ίσως να επηρεάζει την πραγμάτωση των φωνηέντων-στόχων. Η ίδια η λέξη επιλέγηκε ως παράγοντας προς διερεύνηση, διότι λέξεις με διαφορετική συχνότητα εμφάνισης (π.χ. πιο σπάνιες ή πολύ καθημερινές λέξεις) ίσως να οδηγούν σε διαφορετικό τρόπο πραγμάτωσης από τα υποκείμενα της έρευνας. Επίσης κάθε λέξη περικλείει το φωνήεν-στόχο σε διαφορετικό φωνολογικό περιβάλλον, κάτι που μπορεί να συμβάλλει στη διαφοροποίηση της παραγωγής των φωνηέντων-στόχων. Τέλος, το ίδιο το υποκείμενο της έρευνας ερευνήθηκε ως παράγοντας, διότι διαφορετικά άτομα μπορεί να παρουσιάζουν διαφορετική ικανότητα ορθών παραγωγών των φωνηέντων-στόχων.

Για να αξιολογηθεί μια παραγωγή των φωνηέντων-στόχων ως «ορθή», έπρεπε το φωνήεν να ήταν αποδεκτής ποιότητας, να είναι έρρινο και να μην ακολουθείται από επενθητικό έρρινο σύμφωνο. Για το φωνήεν /ã/ κρίθηκαν αποδεκτές οι πραγματώσεις [ã] και [ɔ̃], οι δύο κύριες πραγματώσεις του φωνήεντος αυτού στη Γαλλική γλώσσα (Delvaux 2012: 84). Στην περίπτωση του φωνήεντος /ɛ̃/, αποδεκτές πραγματώσεις θεωρήθηκαν όχι μόνο η [ɛ̃] και η ελαφρώς υψωμένη πραγμάτωση [ɛ̃̄], αλλά και οι πιο χαμηλές πραγματώσεις [æ̃] και [ã], οι οποίες παρατηρείται φωνητικά ότι αποτελούν κύριες πραγματώσεις ενός στόχου /ɛ̃/ (Delvaux 2012: 84–85): στην πλειοψηφία των πραγματώσεων αυτού του φωνήματος, οι παραγωγές που μεταγράφονταν από τον φωνητικό ως χαμηλωμένα [æ̃] ή [ã] γίνονταν αντιληπτές από τις υπόλοιπες συγγραφείς του άρθρου ως τυπικές πραγματώσεις του φωνήματος /ɛ̃/. Η πραγμάτωση ως κεντρικό χαμηλό φωνήεν [ɛ̃] έγινε αποδεκτή μόνο εάν κρίθηκε αποδεκτή από τις τρεις φυσικές ομιλήτριες και τον έναν φυσικό ομιλητή της Γαλλικής.

3. Αποτελέσματα

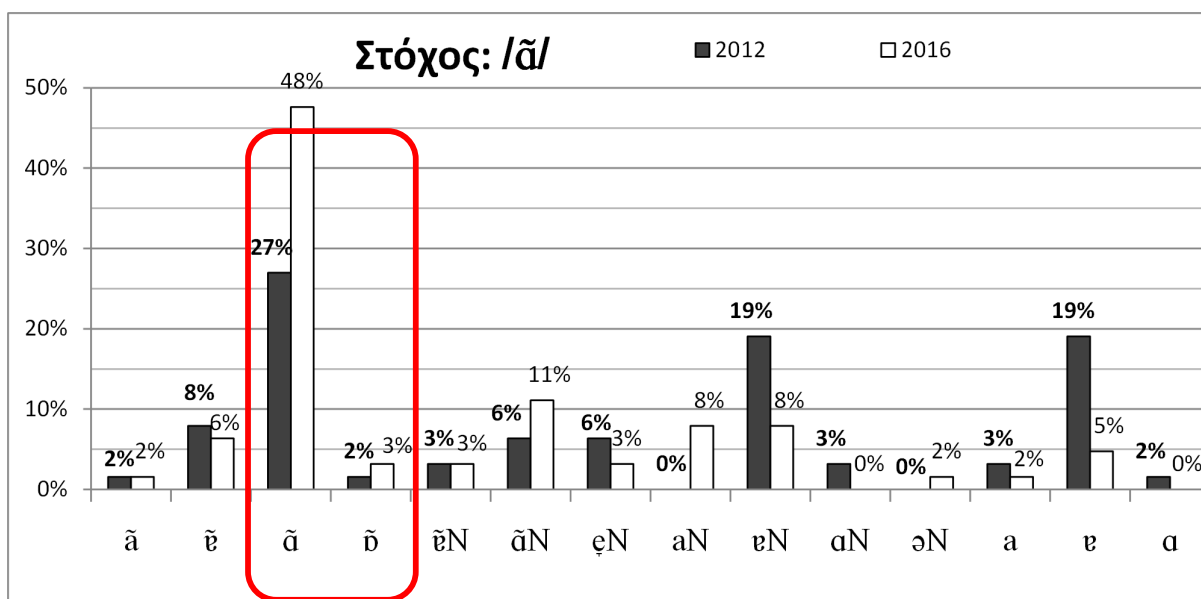
3.1. Ποιότητα του φωνήεντος

Όσον αφορά την ποιότητα των φωνηέντων, δηλαδή τον τόπο άρθρωσης, το ύψος και τη στρογγυλότητα, παρατηρήθηκαν πολλαπλές πραγματώσεις των δύο φωνηέντων-στόχων. Όπως φαίνεται και στην Εικόνα 3, η οποία παρουσιάζει τις κυριότερες πραγματώσεις των δύο φωνηέντων-στόχων, το φωνήεν /ã/ παρουσίασε, πέρα από τις αναμενόμενες πραγματώσεις [ã] και [ɔ̃], πληθώρα άλλων πραγματώσεων έρρινων ή στοματικών φωνηέντων οι οποίες κυμαίνονταν από οπίσθιες μέχρι πρόσθιες πραγματώσεις. Οι πραγματώσεις του φωνήεντος /ɛ̃/ παρουσίασαν μεγάλη επικάλυψη με εκείνες του φωνήεντος /ã/ και κυμαίνονταν πάλι από πρόσθιες μέχρι και οπίσθιες πραγματώσεις.

Εικόνα 3: Ο φωνηεντικός χώρος για τα φωνήεντα /ã/ (συνεχής γραμμή) και /ẽ/ (διακεκομμένη γραμμή) όπως παρήχθησαν κατά μέσο όρο από τους συμμετέχοντες και τις συμμετέχουσες στο πείραμα.

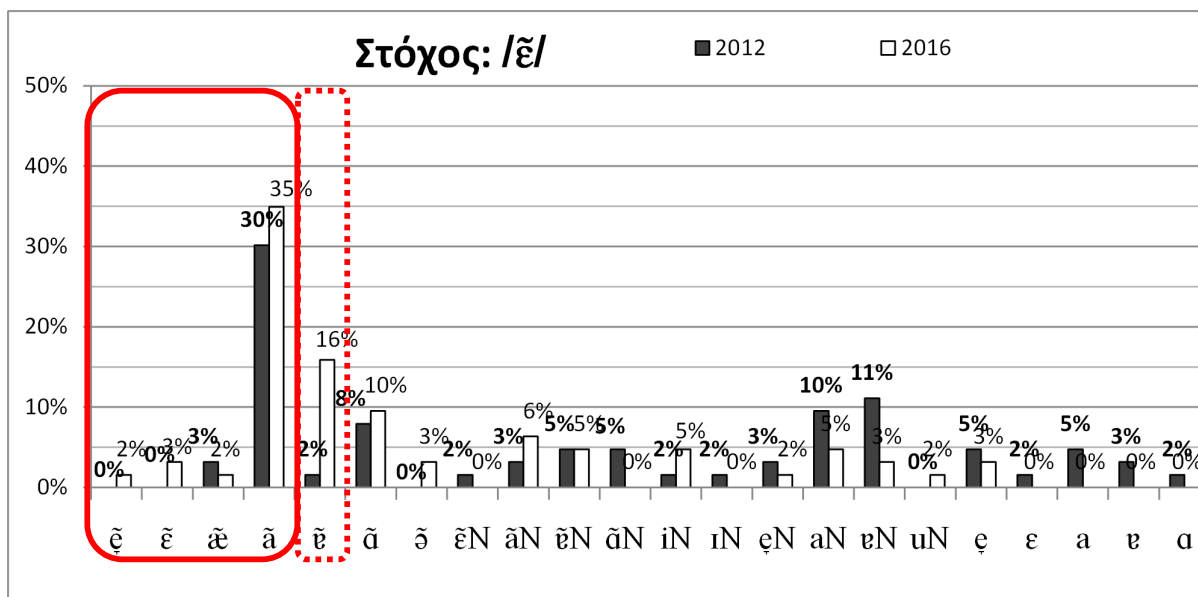
Πιο συγκεκριμένα, όπως δείχνει η Εικόνα 4 η κύρια πραγμάτωση του φωνήεντος /ã/ ήταν η ορθή πραγμάτωση [ã], η οποία παρουσίασε σημαντική αύξηση από το πρώτο στάδιο στο δεύτερο: η άλλη ορθή πραγμάτωση, το στρογγυλό φωνήεν [ɔ̃], παρουσίασε χαμηλά ποσοστά και στα δύο στάδια. Η δεύτερη πιο συχνή πραγμάτωση ήταν το κεντρικό φωνήεν [e] με ή χωρίς επένθεση έρρινου συμφώνου: οι πραγματώσεις αυτές παρουσίασαν ποσοστά της τάξης του 19% κατά το πρώτο στάδιο, τα οποία όμως υποχώρησαν σημαντικά κατά το δεύτερο στάδιο. Σχετικά ψηλά ποσοστά παρουσίασε και η έρρινη πραγμάτωση [ẽ], η οποία στην αντίληψη των κριτών της παρούσας έρευνας ήταν αντιληπτικά ανάμεσα στα δύο φωνήεντα-στόχους, αλλά δεν ταυτιζόταν με κανένα από τα δύο. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η πραγμάτωση [ãN], η οποία πλησιάζει ποιοτικά την ορθή πραγμάτωση του φωνήεντος /ã/, αλλά αποκλίνει από εκείνη λόγω του επενθετικού έρρινου συμφώνου: αυτή η πραγμάτωση παρουσίασε αύξηση στο δεύτερο στάδιο. Η μόνη άλλη μη ορθή πραγμάτωση που παρουσίασε αύξηση από το πρώτο στάδιο στο δεύτερο ήταν το στοματικό κεντρικό φωνήεν [eN] το οποίο συνοδευόταν από επενθετικό έρρινο σύμφωνο.

Εικόνα 4: Πραγματώσεις του φωνήεντος /ã/ κατά τα δύο στάδια της έρευνας.

[Σημείωση: Σε αυτήν και την επόμενη εικόνα τα κόκκινα πλαίσια παρουσιάζουν τις πραγματώσεις που θεωρήθηκαν ορθές. Επίσης, το σύμβολο N δηλώνει επενθετικό έρρινο σύμφωνο οποιουδήποτε τύπου άρθρωσης.]

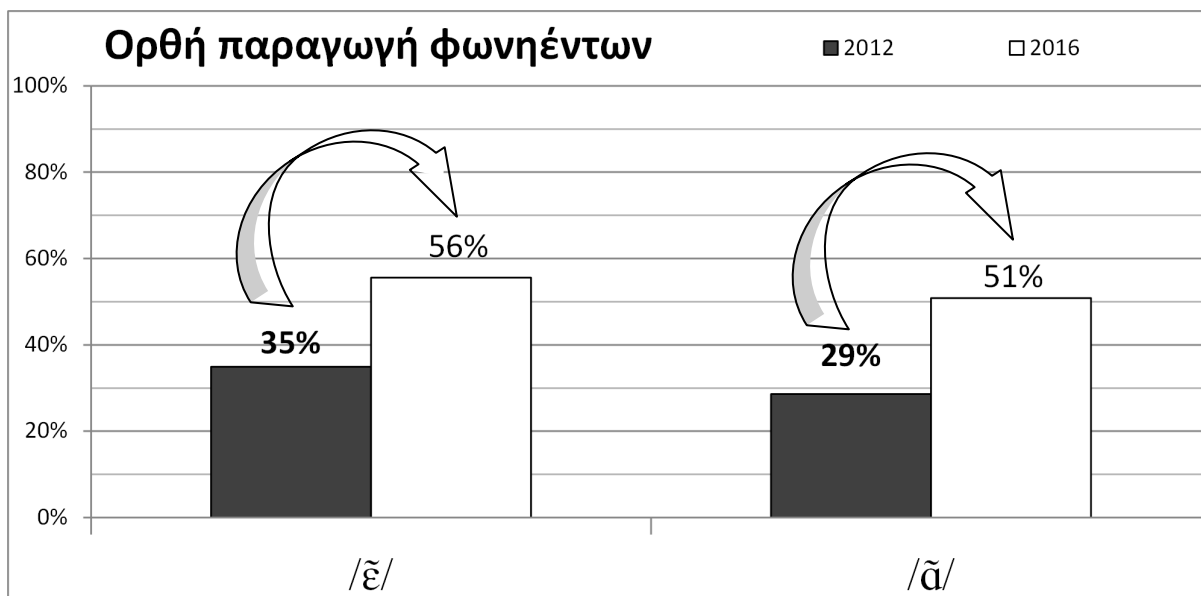
Όσον αφορά το φωνήεν /*ɛ̃*/, όπως φαίνεται στην Εικόνα 5 η κύρια πραγμάτωσή του και στα δύο στάδια ήταν η ορθή πραγμάτωση [*ã*]. Δεύτερη σε ποσοστά εμφάνισης ήταν η πραγμάτωση [*ẽ*], η οποία παρουσίασε μεγάλη αύξηση από το πρώτο στάδιο στο δεύτερο. Οι υπόλοιπες πραγματώσεις που θεωρούνται ορθές παρουσίασαν πολύ χαμηλά ποσοστά. Από τις μη ορθές πραγματώσεις, σχετικά υψηλά ποσοστά παρουσίασε η πραγμάτωση [*ã*] με μια μικρή αύξηση στο δεύτερο στάδιο. Αξιοσημείωτα ποσοστά παρουσίασαν και οι πραγματώσεις [*aN*] και [*eN*], οι οποίες όμως σημείωσαν σημαντική μείωση στα ποσοστά τους στο δεύτερο στάδιο της έρευνας.

Εικόνα 5: Πραγματώσεις του φωνήεντος /*ɛ̃*/ κατά τα δύο στάδια της έρευνας.³

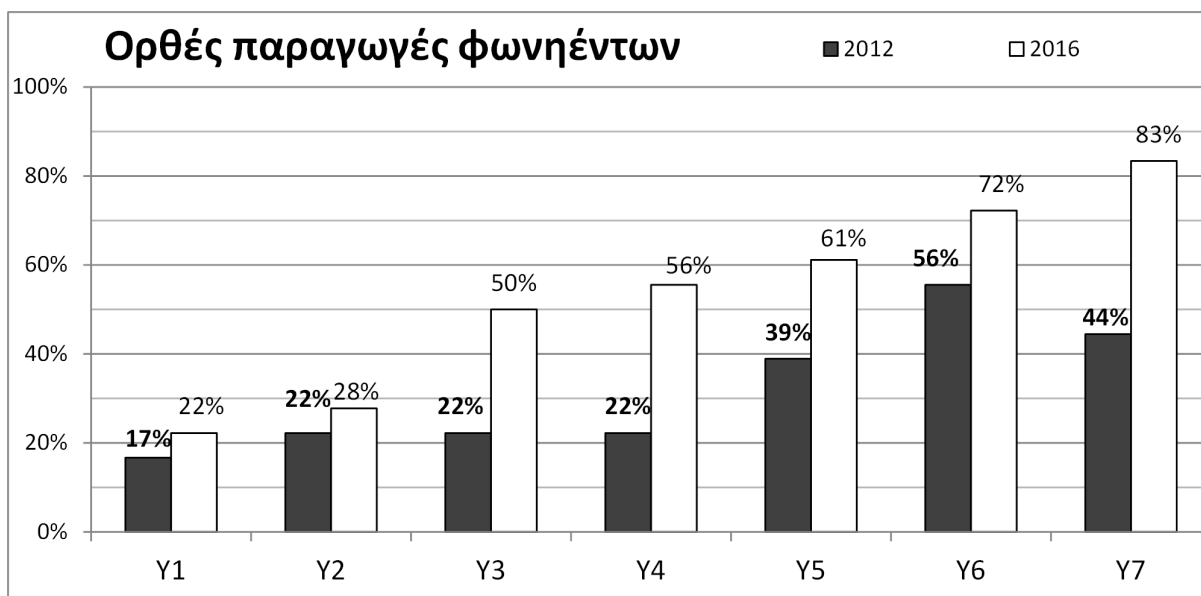
Η Εικόνα 6 συνοψίζει τις ορθές παραγωγές των δύο φωνηέντων κατά τα δύο στάδια διεξαγωγής της έρευνας. Και για τα δύο φωνήεντα-στόχους παρατηρείται σημαντική βελτίωση στην πραγμάτωσή τους. Παρ' όλα αυτά, και τα δύο φωνήεντα καταλήγουν στο δεύτερο στάδιο της έρευνας να παράγονται ορθά περίπου κατά το ήμισυ των περιπτώσεων, κάτι που δείχνει πως ακόμη τα υποκείμενα ψάχνουν τους αρθρωτικούς στόχους των φωνηέντων αυτών. Η ορθή παραγωγή των φωνηέντων επηρεάστηκε από τη θέση του φωνήεντος εντός της λέξης: στο τέλος της λέξης τα φωνήεντα-στόχοι παρήχθησαν ορθά σε υψηλότερα ποσοστά (2012: 25%· 2016: 35%) παρά σε μη τελική θέση (2012: 7%· 2016: 18%).

³ Το πλαίσιο με τη διακεκομμένη γραμμή δηλώνει πως από τα ποσοστά της πραγμάτωσης [*ẽ*] κρίθηκαν ως ορθές πραγματώσεις μόνο όσες στην αντίληψη των τεσσάρων κριτών ήταν αποδεκτές πραγματώσεις του φωνήεντος /*ɛ̃*/ (2% το 2012 και 14% το 2016).

Εικόνα 6: Ποσοστά ορθής παραγωγής των δύο φωνηέντων κατά τα δύο στάδια της έρευνας.

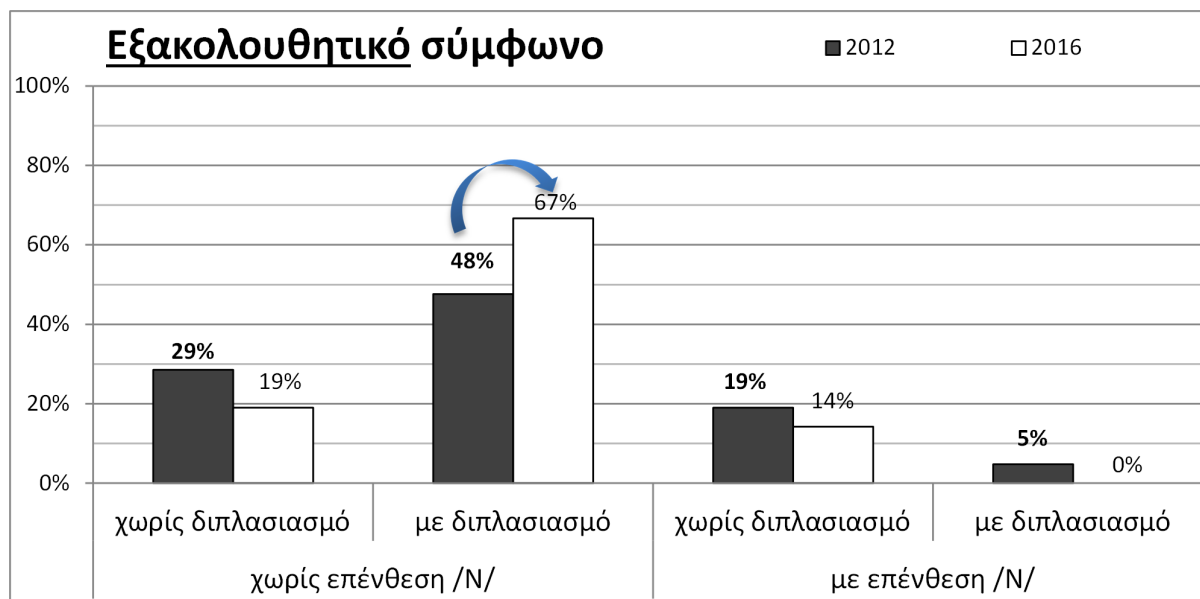
Το ποσοστό ορθής παραγωγής των φωνηέντων ήταν διαφορετικό για κάθε υποκείμενο της έρευνας. Όπως δείχνει η Εικόνα 7, υπήρχε αρκετή διαφοροποίηση ανάμεσα στα υποκείμενα. Τα υποκείμενα Y1 και Y2, παρόλο που παρουσίασαν βελτίωση, παρέμειναν σε χαμηλά ποσοστά ορθών παραγωγών (<30%). Τα υποκείμενα Y3 και Y4 ξεκινούν με χαμηλό ποσοστό, το οποίο όμως υπερδιπλασιάζουν στο δεύτερο στάδιο. Τα υποκείμενα Y4, Y5 και Y6 ξεκινούν με κάπως ψηλότερα ποσοστά και τα αυξάνουν αρκετά στο δεύτερο στάδιο, με τη καλύτερη επίδοση και μεγαλύτερη βελτίωση να παρουσιάζει το υποκείμενο Y7.

Εικόνα 7: Ορθές παραγωγές φωνηέντων ανά υποκείμενο (Y1-Y7) ανά στάδιο διεξαγωγής του πειράματος.

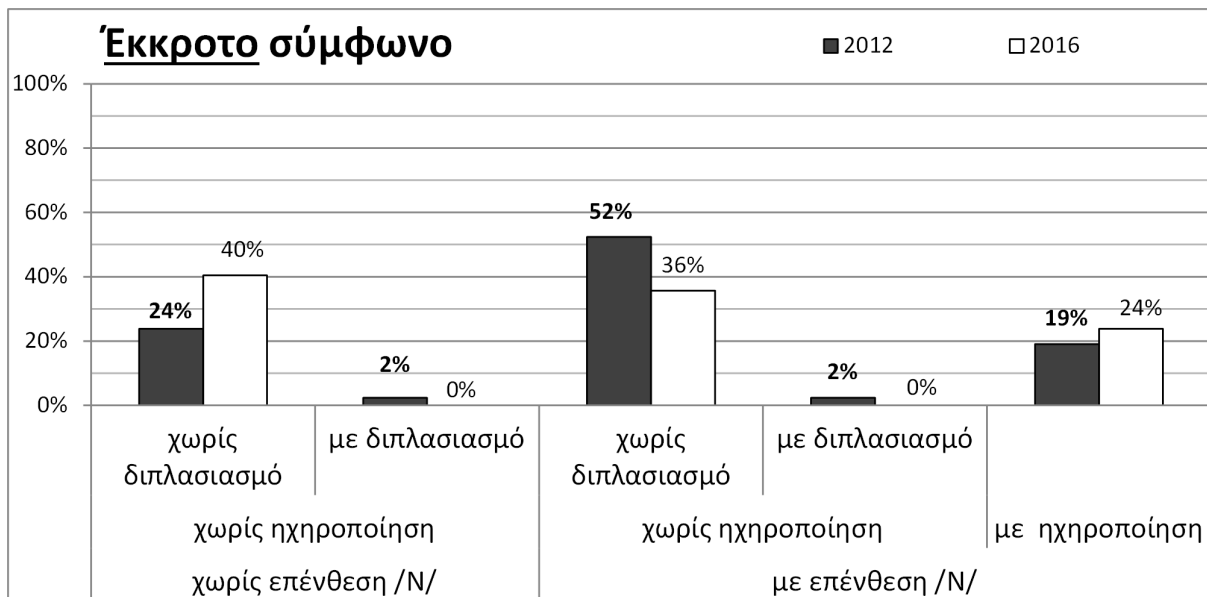
3.2. Επιδράσεις στο επόμενο σύμφωνο

Όταν μετά από τα φωνήεντα-στόχους ακολουθούσε εξακολουθητικό σύμφωνο, παρατηρήθηκε σε αρκετές περιπτώσεις διπλασιασμός του συμφώνου αυτού: π.χ. πραγματώσεις όπως [gkã ʃi'ẽ] αντί για [gkã ʃi'ẽ] « grand chien ». Όπως δείχνει η Εικόνα 7, ο διπλασιασμός του επόμενου συμφώνου παρατηρήθηκε ιδιαίτερα όταν δεν υπήρχε ταυτόχρονα επένθεση έρρινου συμφώνου. Από τις ορθές παραγωγές φωνηέντων (δηλαδή σωστή ποιότητα, ερρινότητα και χωρίς επένθεση έρρινου συμφώνου), περίπου τρεις στις 20 φορές (13% το 2012 και 15% το 2016) το φωνήεν ακολουθείτο από διπλό σύμφωνο.

Εικόνα 8: Ποσοστά διπλασιασμού του επόμενου εξακολουθητικού συμφώνου ανά στάδιο της έρευνας σε συνάρτηση με την επένθεση έρρινου συμφώνου.

Όταν τα φωνήεντα-στόχοι ακολουθούνταν από άηχο έκκροτο σύμφωνο, π.χ. [bʝẽ'to], τότε, εάν πραγματοποιείτο επένθεση έρρινου συμφώνου, τότε σε αρκετό ποσοστό (2012: 19%· 2016: 24%) παρατηρήθηκε ηχηροποίηση του συμφώνου αυτού κατά τα πρότυπα της φωνολογίας της Κυπριακής Ελληνικής: π.χ. [bʝian'do]. Σε πολύ μεγαλύτερα ποσοστά όμως (2012: 54%· 2016: 36%), κράτησαν το σύμφωνο άηχο, π.χ. [bʝian'to], κόντρα στη φωνολογία της Κυπριακής Ελληνικής. Σε κάποιες περιπτώσεις, το άηχο σύμφωνο παράχθηκε με δασύτητα (π.χ. [bʝiãn'tʰo]) ή μακρότητα (π.χ. [sãn'tij] αντί για [sẽ'tij]), στην προσπάθεια ίσως να κρατηθεί το σύμφωνο άηχο παρόλο το επενθετικό έρρινο που προηγείτο.

Εικόνα 9: Ποσοστά διπλασιασμού και ηχηροποίησης του επόμενου έκκροτου συμφώνου ανά στάδιο της έρευνας σε συνάρτηση με την επένθεση έρρινου συμφώνου.

3.3. Λεξικές ιδιαιτερότητες

Διαφορετικές λέξεις έδειξαν κάπως διαφορετικά αποτελέσματα. Η κυριότερη τέτοια περίπτωση ήταν η λέξη «scintillant» [sɛ̃'tij], η οποία όντας σπάνια, έδειξε μεγάλη ποικιλότητα στην πραγμάτωσή της. Το φωνήεν-στόχος αποδόθηκε ως [a], [ã], [ɛ̃], [ã] και [ɛ̃] και σε αναλογία μία στις τρεις προφέρθηκε ορθογραφικά ως [i] ή [ɪ]. Ορθογραφική επίδραση ίσως να ήταν και το γεγονός πως με μόνη εξαίρεση την παραγωγή του υποκειμένου Y7 το 2016, όλες οι υπόλοιπες παραγωγές του φωνήεντος αυτού συνοδεύονταν από επενθετικό έρρινο σύμφωνο.

Από την άλλη, το πρώτο φωνήεν της πολύ συχνής λέξης «maintenant» [mɛ̃(tə)nã] πραγματούθηκε ως [a], [ɛ̃], [ã], [ɛ̃] και [ɛ̃] με κύρια πραγμάτωση όμως την [ɛ]/[ɛ] (43%). Το φωνήεν παράχθηκε χωρίς ερρινότητα σε ποσοστό 57% και χωρίς επένθεση έρρινου συμφώνου σε ποσοστό 86%. Αυτά τα ευρήματα δείχνουν πως έχουν ως φωνολογικό στόχο όχι το έρρινο φωνήεν /ɛ̃/ αλλά το στοματικό /ɛ/. Όπως υποστηρίζουν οι τρεις συγγραφείς του παρόντος άρθρου, οι οποίες έχουν ως Γ1 τη Γαλλική, η συγκεκριμένη λέξη μπορεί να προφερθεί χωρίς έρρινο φωνήεν στην πρώτη συλλαβή. Ίσως ακριβώς επειδή η λέξη αυτή είναι συχνή, οι εναλλακτικές φωνητικές της πραγματούσεις να έχουν εντυπωθεί στη μνήμη των φοιτητών και φοιτητριών, με αποτέλεσμα να παγιωθεί (Kakoyianni-Doa & Monville-Burston 2015). Την ερμηνεία αυτή υποστηρίζει και το γεγονός πως το τελευταίο φωνήεν της λέξης προφέρθηκε ορθά ως [ã] (χωρίς επένθεση έρρινου συμφώνου) σε ποσοστό 79%.

4. Ανάλυση αποτελεσμάτων – Συμπεράσματα

Η ανάλυση των αποτελεσμάτων αποκάλυψε μεγάλη ποικιλότητα παραγωγών των φωνηέντων-στόχων τόσο σε συνάρτηση με διαφορετικούς γλωσσικούς παράγοντες, όσο και ανάμεσα στα υποκείμενα της έρευνας. Η ποικιλότητα των παραγωγών ίσως δείχνει μια αβεβαιότητα για τον αρθρωτικό στόχο των φωνηέντων /ɛ̃/ και /ã/. Παρά το γεγονός ότι παρατηρείται βελτίωση σε όλα τα υποκείμενα της έρευνας από το πρώτο στάδιο στο δεύτερο, για τρία από τα εφτά υποκείμενα τα τελικά τους ποσοστά δεν ξεπερνούν το 50%.

Πέρα από την αβεβαιότητα για τον τόπο άρθρωσης των δύο φωνηέντων-στόχων, τα υποκείμενα της έρευνας παρουσίασαν συχνή επένθεση έρρινου συμφώνου, ειδικά πριν από έκκροτα σύμφωνα: π.χ. [tɛmpɛʁkɛ'tyʁ] αντί για [tãpɛka'tyʁ] « *température* ». Οι πραγματώσεις αυτές πιθανότατα να οφείλονται σε ορθογραφικές προφορές οι οποίες ίσως να έχουν παγιωθεί από τη λανθασμένη τους χρήση. Η υπόθεση αυτή υποστηρίζεται και από παραγωγές όπως [tɛmpɛʁkɛ'tyʁ] για τη γραφή (*température*), και [sci'ndij] για τη γραφή (*scintillant*), στις οποίες όχι μόνο διαβάστηκαν τα γράμματα ⟨m⟩ και ⟨n⟩ αντίστοιχα ως σύμφωνα (και όχι ως ενδείκτες ερρινότητας του προηγούμενου φωνηεντικού γράμματος), αλλά διαβάστηκαν και τα φωνηεντικά γράμματα ⟨e⟩ και ⟨i⟩ αντίστοιχα ως στοματικά φωνήεντα [ɛ] και [i] (αντί ως έρρινα φωνήεντα [ɛ̃] και [ã]).

Πριν από εξακολουθητικά σύμφωνα δεν παρατηρήθηκε ιδιαίτερη επένθεση έρρινων συμφώνων. Αυτό όμως δεν συνεπάγεται πως τα υποκείμενα επιδίωκαν όντως έναν στόχο χωρίς έρρινο σύμφωνο· όπως αποκάλυψε η διερεύνηση του φαινομένου του διπλασιασμού του επόμενου συμφώνου, στην υποκείμενη μορφή μεγάλου μέρους των υπό διερεύνηση λέξεων υπήρχε όντως ένα έρρινο σύμφωνο, το οποίο αφομοιώθηκε προς το επόμενο εξακολουθητικό σύμφωνο κατά τη φωνολογία της Γ1: π.χ. στη διαγλώσσα των υποκειμένων, η υποκείμενη μορφή της λέξης « *français* » ίσως είναι /fɛn'sɛ/, η οποία πραγματώνεται (με διάφορους μετασχηματισμούς) ως [fɛ's:ɛ] ακολουθώντας τον κανόνα (1) της Γ1, ο οποίος θέλει τα έρρινα σύμφωνα προ εξακολουθητικών να αφομοιώνονται πλήρως προς το επόμενο σύμφωνο παράγοντας ένα διπλό σύμφωνο (βλ. π.χ. Newton 1972: 122):

$$(1) \quad /Σ_{[+έρρινο]}Σ_{[+εξακολουθητικό]}/ \rightarrow [Σ_{[+εξακολουθητικό]}:]$$

Πιθανόν, η πραγμάτωση [fɛã's:ɛ] (δηλαδή με έρρινο σύμφωνο) να οφείλεται σε έναν κανόνα της διαγλώσσας ανάμεσα στη Γ1 και Γ2, ο οποίος ερρινοποιεί το φωνήεν πριν από ταυτοσυλλαβικό έρρινο σύμφωνο, ενώ το τελευταίο μπορεί προαιρετικά να διαγραφεί, όπως περιγράφεται στον κανόνα (2):

$$(2) \quad /ΦΣ_{[+έρρινο]}/ \rightarrow [Φ̃(Σ_{[+έρρινο]})]$$

Μια άλλη παρατηρούμενη παρεμβολή από τη Γ1 είναι η ηχηροποίηση του άηχου έκκροτου συμφώνου μετά από το επενθετικό έρρινο σύμφωνο, σύμφωνα με τον κανόνα (3) της Γ1 (βλ. π.χ. Armosti 2007: 761):

$$(3) \quad /Σ_{[+εξακολουθητικό, -ηχηρό]}/ \rightarrow [Σ_{[+εξακολουθητικό, +ηχηρό]}] / _Σ_{[+έρρινο]}$$

Εφαρμογή του κανόνα (3) παρατηρήθηκε συχνά σε περιπτώσεις όπως [tʁã'ɲi] αντί για [tʁã'ki] « *tranquille* ».

Από την άλλη, καταβαλλόταν προσπάθεια οι παραγωγές να μοιάζουν σε αυτές που προκύπτουν από τη φωνολογία της Γ2 ως προς την πραγμάτωση των φωνηέντων, π.χ. [ã'tã] για το « *entend* ». Το ίδιο επιδιώκεται και με τη συχνή αναίρεση του κανόνα (3) της Γ1, ο οποίος δεν ισχύει στη φωνολογία της Γ2: για παράδειγμα, παρόλο που εσφαλμένα προσθέτουν έρρινο σύμφωνο π.χ. στη λέξη « *bientôt* », την προφέρουν συχνά ως [bjã'to] χωρίς ηχηροποίηση του /t/.

Φαίνεται έτσι πως τα υποκείμενα της έρευνας σχοινοβατούν ανάμεσα στη φωνολογία της Γ1 και στους κανόνες της διαγλώσσας ανάμεσα στη Γ1 και Γ2. Πολλές φορές η φωνολογία της Κυπριακής Ελληνικής παρεμβάλλεται κατά την παραγωγή Γαλλικών λέξεων, ενώ άλλες φορές καταβάλλεται προσπάθεια οι παραγωγές να παραμένουν πιστές στη Γαλλική φωνολογία —χωρίς πάντα απόλυτη επιτυχία. Από την άλλη, μερικές παραγωγές παρουσιάζουν στοιχεία, τα οποία δεν ανήκουν στη φωνολογία ούτε της Γ1 ούτε της Γ2. Για παράδειγμα, παράγονται διπλά άηχα έκκροτα μετά από έρρινα σύμφωνα, π.χ. [sãn'ti:] για το « *scintillant* », τα οποία

δεν υπάρχουν ούτε στη Γ1 (τέτοια διπλά σύμφωνα είναι πάντα δασέα στην Κυπριακή Ελληνική) ούτε στη Γ2 (δεν υπάρχουν διπλά σύμφωνα στη Γαλλική). Άλλο φαινόμενο που δεν υποστηρίζεται από καμία από τις δύο φωνολογίες είναι η επένθεση έρρινου συμφώνου πριν από εξακολουθητικά: για παράδειγμα, η πραγμάτωση [fʁã̃n'sɛ] για το «*français*» δεν υπακούει ούτε στη Γ1 (αφού παραβιάζεται ο κανόνας (1) πιο πάνω) ούτε από τη Γ2 (αφού δεν υπάρχει στην υποκείμενη μορφή της Γαλλικής λέξης κανένα έρρινο σύμφωνο μετά από το έρρινο φωνήεν στις λέξεις υπό διερεύνηση).

Ένας τελευταίος παράγοντας απόκλισης από την πραγμάτωση-στόχο των υπό διερεύνηση φωνηέντων ήταν και η επιρροή της ορθογραφίας σε συνάρτηση με τη συχνότητα της λέξης. Για παράδειγμα, οι προφορές [tɛ̃mbɛʁe'tyʁ] και [sin'tij] για τις λέξεις «*température*» και «*scintillant*» αντίστοιχα μπορούν να αποδοθούν στην επίδραση της ορθογραφίας, και στην περίπτωση της δεύτερης λέξης, στη σπανιότητά της.

Συμπερασματικά, διαφαίνεται πως παράγοντες όπως οι παρεμβολές από τη φωνολογία της Γ1, οι επιρροές από την ορθογραφία και η αβεβαιότητα γύρω από τους ακριβείς αρθρωτικούς στόχους της Γ2, καθιστούν τη φωνολογία και φωνητική των Γαλλικών έρρινων φωνηέντων όχι απλώς δύσκολη για τους φοιτητές και τις φοιτήτριες της Γαλλικής γλώσσας, αλλά σε μεγάλο βαθμό μια από τις πιο προβληματικές περιοχές της Γ2 που πρέπει να κατακτήσουν.

Βιβλιογραφία

- Armosti, S. (2007) The Perception of Cypriot Greek Super-geminates. In: J. Trouvain & W. Barry (Eds.), *Proceedings of the 16th International Congress of Phonetic Sciences*. Saarbrücken, 761–764.
- Boersma, P. & Weenink, D. (2017) *Praat: Doing Phonetics by Computer [Computer program]*. Version 6.0.29, retrieved 24 May 2017 from <http://www.praat.org/>.
- Coupé, C., Marsico, E., & Pellegrino, F. (2010) Les Systèmes Sonores des Langues Comme Systèmes Complexes. In: G. Weisburg & H. Zwirn (Eds.), *Qu'Appelle-t-on Aujourd'hui les Sciences de la Complexité ? Langages, Réseaux, Marchés, Territoires*. Paris: Vuibert, 37–65.
- Delvaux, V. (2012) *Les voyelles nasales du français : Aérodynamique, articulation, acoustique et perception*. Bern: Peter Lang.
- Detey, S., Racine, I., Kawaguchi, Y., Zay, F., Buehler, N., & Schwab, S. (2010) Evaluation des Voyelles Nasales en Français L2 en Production: de la Nécessité d'un Corpus Multitâches. In: F. Neveu, V. Muni Toke, J. Durand, T. Klingler, L. Mondada, & S. Prévost (Eds.), *Actes du congrès mondial de linguistique française*. Paris: Institut de Linguistique Française, 1289–1301.
- Kakoyianni-Doa, F. & Monville-Burston, M. (2015) La Voyelle [ɛ̃] chez les Apprenants Hellénophones. Oral presentation at the International Conference *Enseigner le français langue étrangère à des apprenants natifs de langues MODIMES*. Poitiers : Université de Poitiers.
- Lauret, B. (2007) *Enseigner la prononciation du français : questions et outils*. Paris: Hachette.
- Léon, P. R. (2005) *Phonétisme et prononciations du français*. Paris: Armand Colin.
- Maddieson, I. (2009) *Patterns of sounds*. Cambridge: C.U.P.
- Newton, B. E. (1972) *Cypriot Greek: its phonology and inflections*. The Hague: Mouton.

Παράρτημα 1: Κείμενα ηχογραφήθηκαν

Κείμενο Νο1

Vous connaissez champion ? Champion, c'est le nom de mon *chien*, un grand chien à poils *blancs*, un grand chien pas méchant. C'est un vieux chien, maintenant : il a *bientôt quinze* ans, il ne sent pas très bon, il dort presque tout le temps, il n'entend plus très bien. Mais nous, nous l'aimons *bien*.

Κείμενο Νο2

La France est connue, partout dans le monde, pour ses *vins*, le beaujolais et le bourgogne, mais surtout le champagne. La France produit aussi plus de 300 sortes de fromages : le brie, le beaufort, le camembert, le bleu de Bresse... Un repas *français* n'est pas complet sans fromage et sans vin.

Κείμενο Νο3

C'est la nuit. C'est minuit. Tout est tranquille dans le quartier. Pas un bruit. La température est douce. Dans le ciel, les étoiles scintillent. Un grand chat court très vite sur le trottoir et disparaît derrière une grande voiture.

Σημείωση:

Οι λέξεις που επιλέχθηκαν για ανάλυση φαίνονται με πλάγια γράμματα, ενώ οι ορθογραφικοί συνδυασμοί που αναπαριστούν τα υπό διερεύνηση φωνήεντα παρουσιάζονται με έντονα γράμματα και με μονή υπογράμμιση εάν αναπαριστούν το φωνήεν /ɛ̃/ ή διπλή υπογράμμιση εάν αναπαριστούν το φωνήεν /ɑ̃/.